

Politiken – ett socialpsykologiskt experiment?

av Bengt-Åke Wennberg

Sveriges politiska liv är i dag involverat i ett gigantiskt socialpsykologiskt experiment. Om detta experiment är medvetet iscensatt av Stefan Löfven och socialdemokraterna eller om det bara skapats av en slump står skrivet i stjärnorna. Men det är egentligen irrelevant. Experimentet som nu pågår i realtid och i stor skala är identiskt likt det som Muzafer Sherif och hans fru Carolyn genomförde med 22 pojkar i tolvårsåldern vid Rövargrottan i Oklahoma i USA 1959.

Sherifs experiment utgick från ett enkelt sakförhållande, som han tidigare påvisat med hjälp av den så kallade autokinetiska effekten. Den autokinetiska effekten uppstår när man ser på en ljuspunkt i ett kolsvart och avskärmat rum. Den ser ut att röra sig. Sherif utnyttjade detta faktum i ett experiment där försökspersonerna var okunniga om att det var så det förhöll sig.

Han satte en grupp att gemensamt överlägga om ljuspunktens rörelse och hastighet. Under överläggningarna formade försökspersonerna således en felaktig uppfattning om fenomenet som var en följd av deras egna

hjärnsnöken. De bar med sig samma föreställning när de senare ensamma betraktade punkten. Gruppdiskussionen hade således hos dem format en förutfattad mening – en fördom – som inte hade någon som helst saklig grund. Denna mening var enbart knuten till den gruppdiskussion som förts. Olika grupper gjorde skilda överenskommelser om punkten. De fick olika fördomar. Deras uppfattningar skiljde sig från varandra.

Sådana fördomar kan liknas vid tanketvång. Tanketvånget är i detta fall inte en konsekvens av ett rationellt tänkande kring en faktisk sakfråga. Det uppstår som en direkt konsekvens av personernas identifikation med gruppen. Tanketvånget verkar förstärkas om yttre referenser blockeras och personerna endast kan lita till gruppkänslan och till grupptillhörigheten. Dessa tanketvång skapar allvarliga konflikter.

Sherif upptäckte att det var nästan omöjligt att komma till rätta med denna typ av konflikter med de konfliktlösningsmetoder som man normalt använde sig av. Denna hypotes ville makarna Sherif pröva. Därur växte tanken på experimentet fram.

Muzafer och Carolyn Sherif bjöd in 22 pojkar till experimentet. De delades upp i par som fick bli bästa vänner för att säkra att det inte från början fanns någon animositet mellan dem. Därefter splittrades paren och pojkarna delades in i var sin grupp om 11 pojkar. Dessa två grupper fick sedan var för sig utveckla en gruppkänsla. Den ena gruppen gav sig själv namnet Skallerormarna, den andra Örnarna. Ledarskap utvecklades, roller och rangordning, regler och normer tog form inom varje grupp liksom lojalitet och solidaritet med den egna gruppen.

De två grupperna fick därefter tävla med varandra vilket skapade konflikter mellan dem. Det uppstod fördomar, fientlighet och bråk. Det delades ut vinster och troféer till den vinnande gruppen. De fick ofta uppgifter som bara en av grupperna kunde lösa, vilket framkallade missnöje och irritation riktad mot den vinnande gruppen bland medlemmarna i den förlorande. Grupperna började efter en tid se på varandra med ovilja och misstänksamhet. Fördomsfulla attityder uppstod. Elaka tillmälen blev allt vanligare. Animositet mellan grupperna utmynnade i olika kränkningar och det skapades situationer som närmade sig karaktären av gängkrig.

Makarna Sherif försökte då alla de gängse konfliktlösningstrategierna. En överste ledare tillsattes. Ledarna fick prata med varandra. Man försökte med förhandlingar. Det ordnades fester och sociala event etc., men inget gav något resultat. Det enda som fick effekt var när forskarna såg till att vattentanken havererade och inte kunde lagas om inte bägge grupperna

samarbetade om det, och att lastbilen som körde förnödenheter till lägret körde ner i ett dike och inte kunde dras upp utan att båda grupperna hjälpte till. Man ställde helt enkelt lägret, och därmed bägge grupperna, i en gemensam nödsituation. De måste samarbeta.

Experimentet är mycket välgjort men kan kritiseras på etiska grunder. Främst för att det är manipulativt. Försökspersonerna luras att medverka. Hade de vetat vad de utsatts för hade de kanske handlat annorlunda. Sådana experiment görs därför inte i dag på samma sätt som då. Men inte desto mindre har den iscensatta situationen en kuslig likhet med den som vi nu upplever i det politiska livet.

Konkurrerande politiska block har hamnat i en för oss alla medborgare i Sverige olycklig situation. De två blocken måste nu samarbeta. Av en lycklig slump – jag hoppas att det inte är medvetet – visar sig ”nyvalet” symbolisera den trasiga vattentanken och lastbilen som körde i diket. Nyvalet kan för bägge blocken bli en katastrof. Nu måste man därför tillsammans återskapa den demokratiska ”tanken” och lyfta upp moder Svea ur vattengraven – om vi med hedern i behåll skall kunna ta oss ur situationen.

Referens

Sherif, M., Harvey, O. J., White, B. J., Hood, W. R., & Sherif, C. W. (1961). *Intergroup conflict and cooperation: The Robbers Cave experiment (Vol. 10)*. Norman, OK: University Book Exchange.

<http://www.bengtharry.me/?p=2224>